

OBSAH

- 10 Jarní svátky plné naděje a lásky k přírodě
- 12 Čekání na jaro podle Martiny Boledovičové
- 15 Jaro Martiny Viktorie Kopecké
- 16 Etnografy Velikonoce a jarní svátky – Jiří Mačuda
 - 18 Jak vznikal Jarní Tradinář
 - 20 Kolo roku
 - 22 Kdy budou Velikonoce?

24

LEDEN

*Klidový čas přírody
a začátek masopustního období*

- 26 Od Třech králů po Popelčíní středu
 - 26 Kdy je masopust?
 - 28 Zabijačky
- 30 Zabijačkové pochoutky ze Znojemska
 - 32 Zabijačkové recepty
 - 34 Recepty na taneční večery
- 36 Vytvářejte (a schovávejte si) masky

42

ÚNOR

*Hromnice, Valentýn
a probouzející se semínka*

- 44 Hromnice
- 46 Palačinky na Hromnice
- 47 Jak oslavit Hromnice a co dělat v únoru
 - 48 Svatý Blažej
 - 49 Svatá Dorota
- 50 Valentýn a svátek zamilovaných

- 52 Valentýnské tvoření od srdce
- 54 Valentýnské recepty pro naše milované
 - 56 Ptačí svatby a Valentýn
 - 57 Svatý Matěj a matějská pouť

58

MASOPUST

*Poslední dny masopustu – končiny,
ošťátky, frašank*

- 60 Poslední dny masopustu
- 61 Jak se slaví masopust dnes
- 62 Masopustní průvod nebo obchůzka
 - 64 Smažené masopustní dobroty
 - 70 Maskování
- 71 Symbolika masopustních masek
 - 72 Koho potkáte v průvodu?
 - 75 Tajemství masopustu
 - 76 Magické rituály
- 77 Jak se pochovává basa (dudy či housle)
 - 77 Proč kobylka znovu ožije
 - 78 Tanec
- 79 Jak založit či obnovit tradici

80

PŮST

*Postní doba od Popelčíní středy
do Květné neděle*

- 82 Postní doba před Velikonocemi
- 83 Popelčíní středa a popelec
- 85 Postní doba vede k zamyšlení

- 85 Co si odpustit?
- 86 Modlitba, půst, milosrdenství
- 88 Co je to pokání a jak souvisí s postní dobou?
- 90 Jarní úklid pro dobrý začátek
- 91 Přípravy na Velikonoce
- 92 Postní jídelníček
- 94 Postní recepty
- 98 Šest postních neděl
- 99 Černá neděle nebo také Pučálka
- 103 Pražná neděle
- 104 Kýchavá, Kýchavná neděle
- 106 Družebná neděle
- 108 Smrtná neděle
- 110 Morana a létěčko
- 112 Květná, Palmová, Beránková neděle
- 114 Upleťte si berana
- 114 Zapojte děti

116

BŘEZEN

Jarní rovnodennost a symboly jara, přípravy na Velikonoce

- 118 Březen – začátek nového vegetačního cyklu
- 119 Začátek zemědělských prací
- 119 Svatý Řehoř
- 120 Svatý Josef
- 121 Jarní rovnodennost
- 122 Zvěstování Panně Marii
- 123 Zahrada ožívá
- 125 Klíčíme s předstihem na Velikonoce
- 125 Velikonoční osení – základ jarní dekorace
- 126 První dobroty z přírody
- 128 Pečeme (s předstihem) na Velikonoce
- 128 Jarní perníčky a perníková vajíčka

- 130 Netradiční zdobení perníčků
- 132 Jarní cukroví
- 134 Vanilková vajíčka, sušenky nebo pracny
- 136 Jarní zdobení a symboly Velikonoc
- 137 Ptáčky – poslové jara
- 140 Plstěná a papírová vajíčka
- 142 Větvičky a jarní kvítky

144

VELIKONOCE

Svatý týden a velikonoční prázdniny

- 146 Velikonoční týden
- 148 Co je to Svátý týden a Svaté třídenní?
- 150 Pondělí, úterý a Škaredá středa
- 152 Zelený čtvrtek
- 154 Zelený čtvrtek podle Nového zákona – poslední večeře Páně
- 157 Jidáše a další kynuté dobroty
- 162 Zelené recepty pro Zelený čtvrtek
- 164 Velikonoční hrkání
- 165 Vodění Jidáše
- 165 Pálení Jidáše
- 168 Velký pátek
- 169 Obřadní koupele
- 169 Otevírání země a cesta ke studánce
- 170 Velký pátek v kostele
- 172 Křížová cesta
- 174 Bílá sobota a veliká noc
- 176 Bílá sobota v kostele
- 179 Noční hostina
- 179 Vysypávání chodníčků
- 181 Recepty na Bílou sobotu – mazance
- 185 Beránek
- 189 Pomlázka
- 192 Malovaná vajíčka

- 194 Zdobení velikonočních vajíček
- 200 Velikonoční neděle – Hod boží velikonoční
- 203 Velikonoční neděle v kostele
- 204 Božihodová hostina
- 206 Svátky svítkové, mazancové nebo nádivkové
- 208 Recepty na Boží hod
- 214 Obřadní jídla s prastarými kořeny
- 217 Pravoslavné Velikonoce, voskresenije – vzkříšení
- 218 Velikonoční (Červené) pondělí
- 220 Voda, proutky, vajíčka
- 221 Šlehání proutky a oživení
- 222 Krása velikonoční koledy – náš největší kolektivní rituál
- 224 Básničky pro koledníky
- 224 Nadílka a dárky pro děti
- 225 Velikonoční obdarovávání
- 227 Vajíčko
- 228 Hry s vajíčky
- 230 Recepty na velikonoční pondělí
- 231 Městské oslavy jara
- 232 Provodní (Bílá) neděle
- 233 Velikonoční oktáv a Bílá neděle

234

DUBEN

Pradávný předěl zimní a letní polovice roku

- 237 Den Země
- 237 Svatý Jiří
- 239 Svatý Vojtěch
- 240 Svatý Marek
- 241 Čarodějnice
- 242 Velký oheň na „čarodky“
- 242 Rituální úklid a ochrana

- 244 Pohanské oslavy – Beltain, krásná hůrka
- 245 Filipojakubská nebo Valpuržina noc a „čarodky“?
- 247 Májka – symbol lásky a květnových svátků
- 248 Stavění májek

250

KVĚTEN

Májové oslavy a průvody, měsíc Panenky Marie, Den matek a letnice

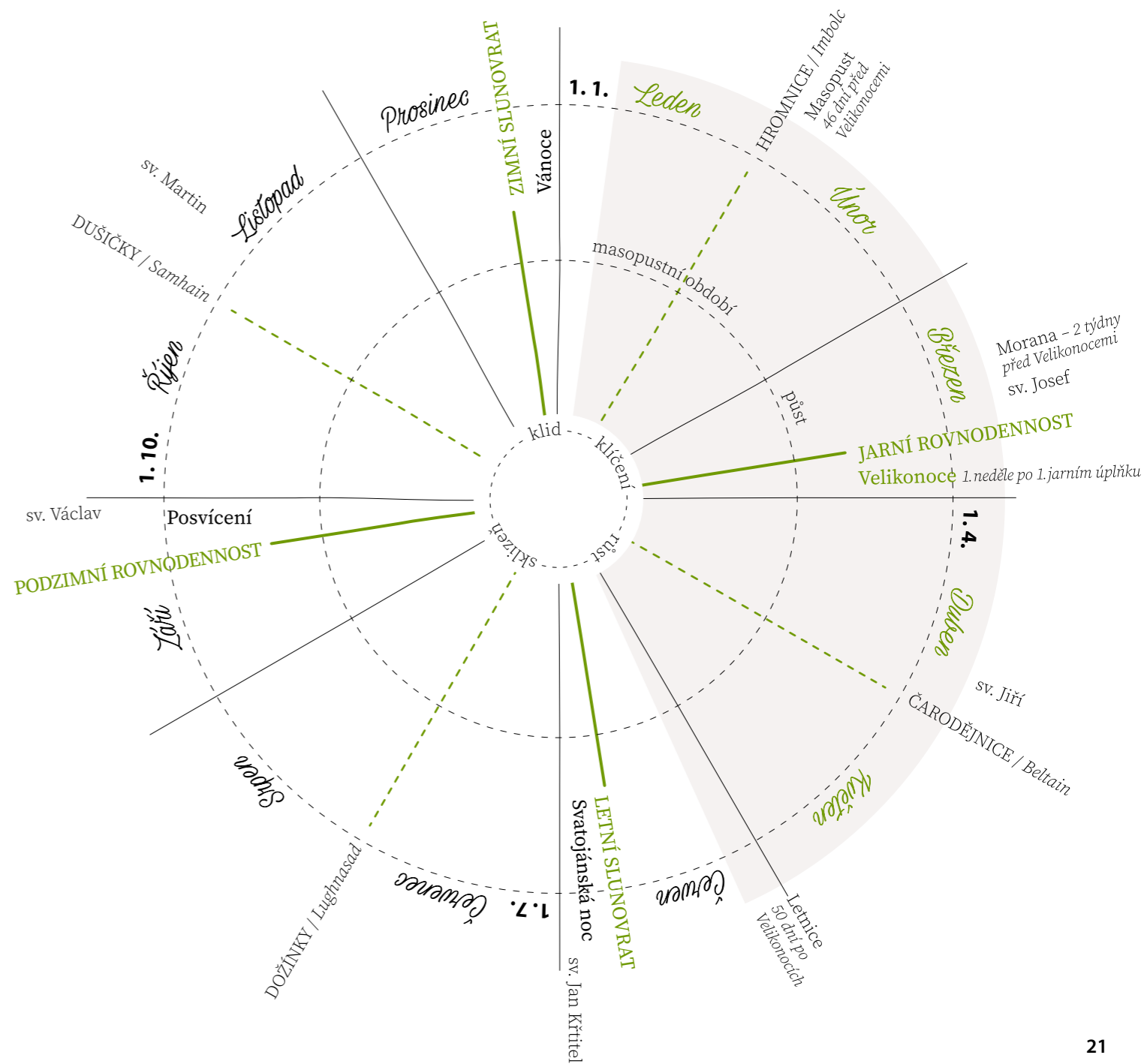
- 252 Májové svátky s volnými dny
 - 252 Polibek pod třešní
 - 253 Květen – měsíc Panny Marie
 - 254 Den matek
 - 254 Den rodiny
 - 256 Svatý Jan Nepomucký
 - 257 Svatá Zdislava
 - 258 Májové obecní slavnosti, staročeské máje a majálesy
 - 261 Neděle po Velikonocích a Nanebevstoupení Páně
 - 262 Letnice
 - 264 Královničky
 - 265 Čištění studánek
 - 265 Jízda králů
 - 266 Svátek Nejsvětější trojice
 - 266 Svátek Božího těla
 - 266 Nejsvětější srdce Ježíšovo
- ~
- 272 Poděkování
 - 274 Rejstřík receptů
 - 275 Rejstřík návodu
 - 276 Literatura
 - 278 Kam za tradicemi

Kolo roku

~
Čtyřicet dní – cyklus,
který rozděluje rok do osmi dílů

**Kdopak asi vymyslel tohle pravidelné a logické dělení roku?
Příroda sama nebo nějaký systematik stanovil takhle smysluplný řád,
kde je čas na práci i odpočinek?**

~
Zajímavé je, že hlavní obyčej kalendářního cyklu od sebe dělí intervaly o přibližně stejné délce čtyřiceti dní: od sv. Martina do zimního slunovratu; od Božího hodů vánočního do Hromnic (a masopustních obyčejů); od Hromnic do jarní rovnodennosti (v některých letech tedy i do Velikonoc); od jarní rovnodennosti do filipojakubské noci a Prvního máje; od Prvního máje do letního slunovratu; od letního slunovratu k dožínkám; od dožíněk k podzimní rovnodennosti; od podzimní rovnodennosti k dušičkovým a martinským obyčejům. To sice někteří badatelé považují za rozdělení pracovního roku na přibližně stejné intervaly umožňující lidem odpočinek, ale ve skutečnosti jde o starý typ kalendáře, oněch osm hlavních svátků ročního koloběhu, kterému můžeme klidně říkat kolo Svarogovo. Lidé tedy daných osm intervalů využívali nejen k oddychu, ale hlavně jako orientační body každoročního kalendáře, podle něhož si dokázali snáze zorganizovat své nezbytné činnosti. A samozřejmě se mohli i těšit na další svátek, během nějž zapomenou na každodenní starosti. Každý z osmi hlavních svátků navíc platil za počátek nového období, a tak můžeme říct, že se některé obyčejy dnes spojované především s Novým rokem v minulosti částečně opakovaly, byly si podobné.

Kdy budou Velikonoce?

Na rozdíl od Vánoc jsou Velikonoce tzv. pohyblivými svátky. Datum, kdy slavíme Velikonoce, ovlivňuje první jarní úplňk po jarní rovnodennosti. Pokud víme, kdy budou Velikonoce, umíme snadno dopočítat i začátek postní doby, tedy Popeleční středu a také svátky Nanebevstoupení a letnice. Smyslu Velikonoc lépe porozumíme, když na ně začneme myslet už se začátkem postní doby. V duchovním slova smyslu příběh Velikonoc pokračuje ještě i po nich, až do svátku Nanebevstoupení Páně a letnic.

Pesach

Než se křesťané domluvili na výpočtu data velikonočních svátků na synodě v městě Arles roku 314 a na prvním koncilu v Niceji v roce 325, řídili se tradičním židovským kalendářem, ve kterém rok začíná jarním měsícem nisan. V tomto měsíci židé slaví jeden z nejdůležitějších svátků a také jeden z nejstarších svátků vůbec – Pesach. Tento několikadenní svátek připomíná vyjití lidu Izraele z egyptského otroctví. Přečíst si o něm můžeme ve starozákonních knihách Genesis (37, 39-50) a Exodus (1-16).

I v dnešní době slaví židé Pesach hostinou, Sederovou večeří, při níž se jí beránek a také nekvašené chleby, macesy. Kristovo ukřižování proběhlo během doby, kdy se v Jeruzalémě konal Pesach a v chrámě se zabíjeli beránci. Apoštol Pavel později napsal, že byl „obětován náš velikonoční beránek Kristus“. A touto událostí, ve které vydal sám sebe, osvobodil ostatní.

Slavení Velikonoc

Křesťané určovali datum Velikonoc podle jarního úplňku a svátek byl přenesen na neděli, den Zmrtvýchvstání, čímž se odloučil od židovského svátku Pesach.

V církvích se Velikonoce oslavují první neděli po 14. dni měsíce nisanu, tedy po prvním úplňku po 21. březnu. Hod boží velikonoční může připadnout na první až pětatřicátý den po jarní rovnodennosti, která se ale může z astronomického hlediska konat o den nebo dva dřív. Velikonoce tedy slavíme nejdříve 22. března a nejpozději 25. dubna (to nastane např. v roce 2038). Mezi jednotlivými roky se tedy může datum Velikonoc lišit o více než jeden měsíc. Pravoslavné církve na východě označují Velikonoce jako svátek Pascha. Pro výpočet svátků se používá starší kalendář, o 13 dní posunutý, říkáme mu juliánský. Církve zachovávají ustanovení Nicejského koncilu o tom, že Pascha nesmí předcházet židovský svátek Pesach anebo být ve stejném datu. A tak jsou pravoslavné svátky obvykle o týden a více později, mezi 4. dubnem a 8. květnem.

Vytvářejte (a schovávejte si) masky

Při dlouhých zimních večerech můžete trávit čas společně vymýšlením a vytvářením masek, stejně jako to dělali naši předci. Masky se vytvářely s předstihem už od ledna – ze dřeva, kůže, kožešiny, peří, plsti, papíru, plechu, žíní, slámy, hrachoviny, trávy. Přípravě masek a před obchůzkou i samotnému oblékání věnovali naši předci velkou pozornost. Materiál na masky museli připravovat a schovávat již v létě. Často trvalo několik dní, než masku vytvořili, a i několik hodin, než bylo oblékání maškary dokončeno.

Masky na masopust se nevytvářejí každý rok znovu. V průvodech se objevují ty samé masky každý rok, mnohdy se dokonce dědí z generace na generaci. Masky se ale obnovovaly, spravovaly, doplňovaly – například medvěd chodil v hrachovině (usušené nati hrachu), sláma byla součástí obleku mnoha maškar a naplétaly se na masku znovu a znovu.

Návodů na masky by tady mohla být nekonečná řada. Tak uvádíme jen vybrané pro inspiraci. Jestli chcete porozumět symbolice masek, nalistujte stranu 77.

Pokud se chcete o výrobě karnevalových masek dozvědět co nejvíce, můžete navštívit muzeum karnevalového zboží v Zákupích u České Lípy. Sídlí ve firmě, která dodnes tyto masky vyrábí, a s dětmi si tam v tvořivé dílně takovou masku můžete i sami vyrobit. Také je možné si domluvit, že přijedou s kreativní dílnou za vámi.

V naší obci je každý rok nová královna masopustu. A k tomu se vytváří spousta dalších zajímavých nápadů. Například nedávno to byla královna matka – včelí královna. Zúčastnila jsem se společného šití kostýmu královny, přišívání malých včeliček na její šat i lepení vrbových proutků do podoby šestiúhelníku, z kterého vznikl světelný lampion. Viděla jsem, jak z něčeho vzniká nádhera, ale také kolik je to práce. Když se masky vymýšlejí a vytvářejí společně, není to dřina, ale zábava.

Martina

Kašírované masky

Budete potřebovat:
staré noviny nebo balící papír, nafukovací balonek, tekuté lepidlo, provázek, štětec, nůžky, tempery

Natrhejte si kousky papíru, smíchejte lepidlo s vodou v poměru 1 : 1. Nafoukněte balonek do požadované velikosti a připevněte si ho provázkem například k lahvi. Na balonek postupně nanášejte vrstvy papíru rozmocněného v roztoku vody a lepidla. Je potřeba udělat minimálně čtyři vrstvy, ale lépe pět. Výrobek pak nechte schnout několik hodin, poté vrstvu zaschlého papírku opatrně od balonku odloupněte. Vystříhnete otvory na oči, pusy a pomalujte temperami.

Tato kašírovací technika je použitelná i na řadu jiných výrobků, například lampiček či různých ozdob. Základní tvary můžete vytvářet i pomocí dřívěk, párátek, drátků, které oblepíte lepenkou a papírem. Můžete ale vytvořit takto i z krabice ploché tvary, například kohoutka, slepičku či zajíčka.

Světelný lampion a tzv. rychlé kašírování

Budete potřebovat:
vrbové nebo jiné proutky, lepicí papírovou trhací pásku, disperzní lepidlo (např. Herkules), široký štětec, průsvitný hedvábný papír, světýlka nebo svíčku, drátek na připevnění svíčky a lampionu, tyčku na nošení

Nejprve si vyrobte z proutků pomocí lepicí pásky konstrukci. Spojte proutky u sebe a lepicí páskou oblepte tak, aby dobře u sebe vše drželo. Pokud do lampionu budete vkládat svíčku, připevněte ji před kašírováním ke konstrukci drátkem. Na konstrukci nalepte první vrstvu hedvábného papíru a nechte zaschnout. Nezapomeňte nechat otvor, kudy budete vkládat světýlka. Pokračujte stále stejně, naneste lepidlo, přiložte průsvitný papír. Nechte zaschnout, vložte světýlka a zakončete otvor na světýlka. Lampion přivažte drátkem k tyčce.

Masky z alobalu

Pokud budete chtít masku, která věrně napodobuje tvar vaší tváře, tak si vyrobte masku alobalovou. Nastříhejte si 10 obdélníků z alobalu, velkých asi jako váš obličej. Ty si přikládejte na obličej jeden po druhém, aby byl celý důkladně zakrytý. Pak masku sejměte, zastříhnete po stranách do tvaru zaoblené masky, vystříhnete díru pro oči a pak už postupujte jako u kašírovaných masek příkládáním papírové hmoty. Tato maska bude mít velmi realistické kontury.

Masopustní průvod nebo obchůzka

*Masopust držíme, nic se nevadíme, pospolu:
proč bychom se hádali, když jsme se tak shledali poznovu?
V dobrém jsme se sešli, rádi jsme se našli pospolu:
dříve než se rozejdem, ještě sobě připijem, poznovu.
(z Plzeňska)*

I dnes můžeme zažít veselé maškarní obchůzky na Hlinecku, které jsou dokonce zapsané na seznamu UNESCO, tradiční průvody na Doudlebsku, můžeme se zúčastnit mnoha zajímavých městských oslav třeba v Milevsku nebo v Praze, na Moravě spatřit unikátní šablonové tance a nádherné krojované průvody, ale nic zřejmě nenahradí společná obchůzka se sousedy po sousedech.

Masopust je jedním ze svátků, který by bez ostatních lidí, řekněme komunity, neexistoval.

Není to svátek rodinný ani církevní, je to svátek pospolitosti. Svátek, který je předělem nového zemědělského roku – uzavírá předešlý vegetační cyklus a otevírá nový. Mnoho dodnes dochovaných symbolů má za úkol to podstatné – posílit plodnost a zařadit dobrou úrodu.

Lidé chtějí společně slavit, a tak tam, kde se masopustní tradice neuchovala, často vzniká nová či se ta původní obnovuje. Společně prožité masopustní veselí má vést skrze očistný smích k upuštění páry, zakončení starého a znovunastolení řádu, ale také k prosperitě a blahobytu, takže pokud k vám před dům chtějí přijít popřát a zatančit sousedé, neváhejte. Budete mít zaručeně úspěšný rok.

Jak takový masopustní průvod vypadá?

Účastníci se sejdou brzy ráno, obvykle ještě za tmy, a společně se maskují – oblékají do masek, které se uchovávají a každý rok použijí znovu. Průvod přivítá nejprve starosta a povolí maskám vstup do obce. Přitom se někde dodnes předává fakticky a někdy i fyzicky v podobě historického předmětu tzv. **masopustní právo**. Má podobu například dřevěného či kovového žezla, dlouhé tyče nebo někde i písemného dokumentu. Masopustní právo symbolizuje nadvládu maškar a všeobecného veselí.

Před zrušením roboty se musela požádat vrchnost, aby po tři dny mohli mladí slavit, poddaní měli možnost odpočinout si a zbavit se na čas robotních povinností. Masopust dříve pořádala chasa a pro právo chodila k rychtáři. Musela mu slíbit, že nebude po dobu oslav konat žádné nepřístojnosti. Poté se tradice udržela ve formě zjednodušené, šlo se rovnou za starostou.

Jiří Mačuda

Masky pak procházejí vytyčenou trasu, zahrají a zatančují u každého domu. Jakou podobu má tanec, podléhá místním zvyklostem. Například na Hlinecku tančí spolu čtyři Turci, na Doudlebsku tančí mládenci kolední tanec, jinde tančí maškara s paní domácí. Od té dostanou občerstvení, čaj nebo i něco ostřejšího, koblihy, pečené maso, dnes i chlebičky a jednohubky. Také někde maškary vybírají peníze, obvykle zertovně vylákané za nějakou rozpustilost. Peníze pak společně na zábavě rozdělují mezi místní spolky či sportovce.

Je to dar, když se obchůzky u vás zastaví – přinášejí štěstí, zdraví, prosperitu a hojnost, ale i radost a veselí. A hlavně dobrou úrodu.

Masopustní obchůzka po sousedech

Mám to štěstí, že v našem městě je živá tradice masopustu a masopustní obchůzka přišla již několikrát k nám domů. Bylo krásné vidět kamarády, sousedy a báječné muzikanty, jak hráli a zpívali společně s námi a pro nás, naši rodinu. Během písničky všichni třikrát vyskočili. Čím výše se vyskočí, tím více štěstí budeme mít v tomto roce, a dokonce se prý skoky všech přítomných sčítají dohromady.

Bylo to každý rok trochu jiné – jednou jsme obchůzku vítali sami, jindy se domluvili se sousedy, a protože byl sníh, připravili na ulici ledový bar a pak za maškarami vyrazili na běžkách, naposledy jsme se přidali k sousedskému setkání maškar a domácích ve starém sadu, kde jsme byli blízko přírodě.

Dvakrát k nám na masopustní úterý přišla speciální návštěva, která vznikla úplně náhodou díky bezlepkové dietě. Když ještě děti chodily do školky, přečetla jsem na nástěnce poznámku – „Na úterní masopust přichystejte dětem malé občerstvení.“ Můj syn miluje kobližky a bála jsem se, že nebude mít svoje bezlepkové, a tak jsem se raději vyptala paní učitelky, co přesně plánují. Dozvěděla jsem se, že jen malou procházku po okolí školky a pak malou hostinu s tím, co kdo přinese. Hlavní je, aby děti měly kam vynést masky, které si vlastnoručně vyráběly. Napadlo mě tehdy pozvat je v rámci procházky k nám na zahradu. Děti i paní učitelky měly cíl, dostaly čajík, koupené koblihy a koláčky a mísu malých bezlepkových kobližek. Byl to nádherný pocit, vidět tolik spokojených a veselých dětiček. Zatancovaly nám, zazpívaly a já věřila, že je naší rodině i zahrádce „požehnáno“. Líbí se mi, když z problému vznikne něco pozitivního.

Martina

Tradičně uvážujeme o třech základních oblastech duchovní praxe v postní době:

1. Modlitba

Některé modlitby známe dokonce nazpaměť a můžeme je kdykoliv odříkat. Třeba Otčenáš anebo Andělíčku, můj strážníčku. Tento úkol ale spočívá v něčem jiném, mnohem důležitějším, než je procvičení paměti. Modlitba, kterou vyslovíme, nemusí být dokonalá, ale měla by jít od srdce. V modlitbě můžeme poděkovat, ale také poprosit. Můžeme zkusit svou modlitbu vyslovit nahlas, ale stejně tak ji můžeme napsat anebo zazpívat. V tomto čase jsme zváni k tomu, abychom se učili trávit čas duchovním způsobem, ve ztišení, ve snaze otevřít svá srdce a být chvíli s Bohem. Zastavit se v rychlosti našeho života může být obcerstvením pro dospělé, ale i pro děti. Postní doba, kdy se nedalo pracovat na poli a venku byla velká zima, vedla člověka k tomu, aby se věnoval svému duchovnímu životu, sám i ve společenství. Při světle svíčky zaznívaly po staletí modlitby za blízké, za rodinu, za lásku, za uzdravení, za všechno, co člověk potřeboval v důvěře odevzdat.

*Často se mě lidé ptají, jak se vlastně modlit.
Tato modlitba je jen mým osobním příkladem, každý
si ji může upravit sám za sebe, podle toho, co je zrovna
pro ni nebo pro něj důležité.*

~

*Dobry Bože,
prosíme tě o novou sílu,
abychom v životě dokázali jít dál,
prosíme tě o čisté srdce a odvahu uvidět pravdu,
prosíme tě o svobodu lidského svědomí
v celém našem světě,
pomáhej nám rozvazovat nespravedlivá pouta,
pomáhej nám dělit se s těmi, kteří potřebují naši pomoc,
pomáhej nám nebýt neteční ke svým blízkým
ani k sobě samým,
pamatuj na všechny naše milované zesnulé
a dopřej jim klidné odpočínutí,
prosíme tě o ochranu lidstva i přírody,
prosíme tě, abychom dokázali využít
postní dobu k dobrému,
prosíme tě, provázej nás.
Amen.*

Martina Viktorie

~

Modlitbička

*Jsem zpětně moc ráda, že mě babička nutila říkat jednu
krátkou modlitbičku. Bylo to pravidelně před spaním,
když naši nebyli doma a babička nás hlídávala. Už jsem
na modlitbičku úplně zapomněla, ale vzpomněla jsem si
na ni při těžkých časech.*

*I když nejsme věřící, mohli bychom mít jednu jedinou
modlitbičku. Možná si na podobnou variantu
vzpomenete, možná vám ji v dětství někdo říkával,
tak jako mně babička...*

*„Andělíčku můj strážníčku, opatruj mi mou dušičku.
Duši, tělo opatruj, andělíčku strážce můj.
Ježíšku, prosím Tě o zdravíčko.“*

Martina

2. Půst

Souvisí nejen s odříkáním, ale také s odpouštěním. Můžeme zkusit 40 dní nepít alkohol a jíst zdravěji. Dnešní doba nás také zve k tomu, abychom se zamysleli, čemu věnujeme svůj čas a úsilí, třeba v digitálním světě. Často nás zatěžují představy našeho okolí o tom, jak máme žít, valí se na nás doporučení v módních časopisech. **Někdy potřebujeme sílu k tomu, abychom se vrátili sami k sobě a svým přáním. Půst nám může pomoci soustředit se na to, co je v našem životě opravdu důležité.** Stáváme se vnímavějšími a získáváme čas k tomu, abychom se zamysleli také nad vztahy – k sobě a k ostatním. Odpouštění je někdy v životě velmi složité, ale v postní době především získáváme prostor k tomu, abychom se pro něj rozhodli. **V duchovním významu znamená půst zříkání se všeho, co nás spoutává.** Přibližuje nás k Bohu, a tak máme možnost poznat jeho působení v našem životě.

3. Milosrdenství

Někdy také říkáme „almužna“. Tento, třeba i drobný dar je znamením našeho vědomí a vůle pečovat o sebe i druhé a soucítit s těmi, kteří žijí v nedostatku. Příspěním a velkorysostí se stáváme o maličko podobnějšími Bohu. Dobročinnost nás také může spojovat s ostatními lidmi, kteří mají touhu pomáhat a dělat ze světa lepší místo k životu. Je to úkol nejen pro postní dobu, kdy obvykle v kostelích probíhají postní sbírky.

~

V současné době je možné přispět i přes internet, například na www.postnisbirka.cz, kde můžete pomoci i zakoupením Postní kuchařky Pavla Drdela.

†

Větvičky a jarní kvítky

Radost udělají primule, petrkliče, narcisky, hyacinty či sedmikrásky, které stačí jednoduše posadit do pěkné misky a obložit mechem.

Větvička, líto

Už v předjaří si na procházkách trhejte větvičky (například trnky, zlatého deště) a dejte je doma do vázy. Pozorujte jejich pupeny, rozkvétající lístky, kvítky. Můžete je zdobit jarními dekoracemi, ptáčky, vajíčky. Zelená větvička je součástí mnoha rituálů spojených s prosperitou, přáním dobré budoucnosti, větvička ztělesňuje nový život a říká se jí líto nebo jen léto. V některých krajích se na větvičku přikládala i malá panenka, která symbolizovala jarní bohyni – Vesnu – Lelju. V jiných krajích bývalo líto z jehličnatého stromu a ozdobené vajíčky.

Vrkoče s vajíčky

Vrkoče můžete vytvořit v květináči, ale základem může být i kruh z kynutého těsta, do kterého zapichnete proutky. Pokud budete chtít kynutý věnec konzumovat, dejte pozor, aby nebyly větvičky jedovaté. Pokud si nejste jistí, můžete je obalit v místě zápachu alobalem nebo igelitem. Na konci je svažte a ozdobte vajíčkem nebo ptáčkem.

Ozdobený květináč

Do květináče zapíchněte pruty vrby. Na konci je svažte a ozdobte. Podle délky proutků a velikosti květináče můžete mít i krásnou dekoraci u vchodu, nebo jen menší na stůl či do okna.

† Co je to Svatý týden a Svaté třídenní?

Svatý (pašijový) týden začíná poslední postní nedělí, které se říká Květná nebo také Palmová, a končí velikonoční nedělí vzkříšení.

Křesťanský liturgický rok má svůj střed ve velikonočním triduu (Svatém třídenní). Začíná večer na Zelený čtvrtek, pokračuje dnem Velkého pátku a vrcholí na Bílou sobotu, kdy slavíme večerní velikonoční bohoslužbu, které říkáme vigilie, a tyto tři dny (večery) končí nedělí. Příběh těchto tří dní je o umučení, pohřbení a vzkříšení Ježíše.

Svátek Pascha se původně slavil jen v jeden den, tedy v jedinou noc ze soboty na neděli, v den stanovený papežem Viktorem I. koncem 2. století. Od 4. století se kvůli více historizujícímu přístupu a dramatizujícímu způsobu vyvinulo slavení během tří dní. Tyto tři dny mají v katolické tradici své liturgické barvy – bílou, červenou a opět bílou, které navazují na fialovou barvu postní doby.

~
Oslava Velikonoc trvá několik dní a tomuto období se říká velikonoční oktáv, který začíná velikonoční nedělí Zmrtvýchvstání Páně a končí na Bílou neděli, tedy 2. nedělí velikonoční o sedm dní později. S velikonoční nedělí je to osm dní, tedy oktáv. Velikonoční oktáv je prvních osm dní velikonoční doby. Velikonoční doba jako taková končí ale až padesát dní po Velikonocích, v den seslání Ducha svatého. Tomuto svátku se říká letnice.

Modré (Šedivé) pondělí a Šedivé (Žluté) úterý

Dny příprav na velikonoční svátky, úklid, pečení. Dříve to byly dny volna pro děti i dospělé.

Škaredá neboli Sazometná středa

Důkladně se uklízelo, bílilo, vymetal se komín a peklo se obřadní kynuté pečivo potřené medem – jidáše.

Zelený čtvrtek

Zelený čtvrtek je dnem odpuštění, očisty a připomenutí poslední večeře Páně. Snídalo se obřadní pečivo – jidášky. Do jídla se přidávalo hodně zeleného. Navečer utichnou až do soboty všechny zvony a nahradí je obchůzky chlapců s dřevěnými hrkacími nástroji.

Velký pátek

Křesťané si připomínají smrt Ježíše Krista, hlavními tématy jsou ticho, půst a rozjímání. Podle pověr se nemá prát ani pracovat na zahradě, nesmí se „hýbat se zemí“. Za rozbřesku se lidé omývali tekoucí vodou pro zdraví a krásu a věřili, že se otevírají poklady ukryté v zemi.

Bílá sobota

Sobota je dnem oplakávání smrti Ježíše Krista a následné radosti z jeho vzkříšení. Pečou se mazance, beránci, pletou se pomlázky, zdobí vajíčka. V noci na neděli se koná vigilie – obřad veliké noci. V kostele zhasnou světla. Kněz v bílém rouchu vychází před kostel, kde zapálí nový oheň – světlo, které symbolizuje vzkříšení Ježíše Krista, nového života.

Boží hod velikonoční – neděle

Nejdůležitější křesťanský svátek, oslava vzkříšení Ježíše Krista, doprovází společná hostina. Pojídá se posvěcené vajíčko, rozdělené mezi členy rodiny, nádivka, maso, beránci a mazance. Po neděli následuje Červené pondělí s koledováním a pomlázkou. Pondělí ale není součástí křesťanských Velikonoc.

Jidáše a další kynuté dobroty

Kynuté pečivo je základem obřadních dobrot provázejících svátky ročního koloběhu. Používá se ta nejlepší jemně mletá mouka, v jarním období se do těsta přidávalo více vajec. Těsto kyne – jakoby zázrakem přibývá na objemu. Je tak samo o sobě symbolem prosperity. Peče se z něho velký obřadní koláč pro celou rodinu (mazanec, vánočka), ale i malé kousky nejrůznějších tvarů pro koledníky.

Obřadní pečivo

Obřadní pečivo pro koledníky nebylo jen dárkem pro děti, ale dárce propojovalo s okolím – přírodou, ostatními lidmi i Bohem. Koledník byl prostředníkem mezi pozemským světem a světem nadpřirozeným. Naši předci dobře věděli, že nemají vše ve své moci a nemohou zařídit například dostatek vláhy pro dobrou úrodu. Věděli, že extrémní výkyvy počasí (krupobití či povodeň) mohou zničit vmžiku celou sklizeň a jejich celoroční snažení.

Ve tvarech obřadního pečiva tak najdeme bochánky, spirály, esíčka čili hádky, větce, copánky či propletence – zřejmě symbolizují sluníčko a snad i obilná zrnka a mají přivolat úrodnost polí.

Tvarem se vyjadřovalo i přání do budoucna, a tak se často objevovalo například miminko. Svou symboliku měla i zvířata – velkou mužskou sílu představoval koník a kohout, čistou vodu žába, rak. Symbolické tvary se dochovaly jak v obřadním kynutém pečivu, tak ve tvarech formiček na cukroví a vykrajovátek. Oblíbené byly u našich babiček například včely, raci, žáby, ptáčky a kytičky. Vše směřovalo opět k přání dobré úrody v čase jarním a v čase podzimním k vděčnosti za dobrou sklizeň.

Naše prabáby nejspíš nepekly ty zajímavé tvary jen pro jejich krásu, i když je možné, že symboliku již samy neznaly a předávaly si tvary a vzory mezi generacemi a stejně jako my i mezi kamarádkami a sousedkami. Určitě také záleželo na šikovnosti a tvořivosti každé hospodyně, i to je podstatou lidového umění předávaného z generace na generaci.

Jidášky a další prosperitní jarní pečivo

V každém kraji se pekly trochu jiné tvary z kynutého těsta a u jidášek se nejčastěji objevují esíčka a spirály, které prý symbolizují provaz, na němž se (zřejmě) oběsil Jidáš. Naše velikonoční jidášky vypadají dost podobně jako např. švédské Lucčiny kočičky (lussekatter), které se pečou na svátek svaté Lucie, tedy v období zimního slunovratu. Kromě těchto propletenců a zapletenců si můžete upéct i další jarní tvary všech možných mládátek. Stačí jen dobře propracované těsto na vánočku či mazanec, ale bez rozinek. A také dobrá trouba, jak nám prozradila Ivana Stará, autorka krásných jidášek na protější straně. Recept na ně najdete na následující straně.

† Bílá sobota v kostele

Vigilie

Na Bílou sobotu se křesťané po setmění scházejí k večerní bohoslužbě, které se říká vigilie. V noci z Bílé soboty na neděli se odehraje chvíle zmrtvýchvstání Páně – moment, který utváří křesťanskou víru, Ježíš vstal z mrtvých. Večerní liturgie připomíná a zpřítomňuje Kristovo zmrtvýchvstání. Bohoslužby se v jednotlivých církvích a společenstvích mohou mírně lišit, ale základní symbolické úkony a jejich význam jsou stejné.

Světlo ohně

Do tmy sobotního večera září světlo ohně, který plápolá před vchodem do kostela. Světlo ohně patří k nejstarším symbolům Boží síly a přítomnosti. Světlo svící a velikonočního ohně připomíná Boží lásku, která rozehřívá všechno, co je studené a bez života. Oheň je ale také znamením očistění a smrti. To všechno je obsaženo ve velikonočním příběhu, smrt a život, pokání, odpuštění a láska.

V naší době se oheň rozdělá snadno pomocí zápalek, ale v osmém století svatý Bonifác svědčí o zapalování velikonočního ohně pomocí paprsků slunce, které pronikají ohniskem čočky, aby oheň pocházel opravdu z nebes. Ve Florencii se prý dokonce oheň zapaloval křesáním kamene pocházejícího přímo z Božího hrobu. Dočítáme se také o tom, že oheň někdy lidé rozžínali už ve čtvrtek a udržovali jej až do soboty ukrytý.

Na Velikonoce lidé v dřívějších dobách uhasínali v domovech oheň, aby si z kostela přinesli nový, požehnaný oheň. Požehnaní a modlitba nad ohněm, kterou začíná bohoslužba velké noci, dává další smysl našemu bdění, porozumění biblickým textům a obnově spirituálního života.

Paškál

Velikonoční liturgie se skládá z několika částí, které se nekonají nikdy jindy v roce. Velká noc začíná po západu slunce Slavností světla, během které se rozsvěcí oheň a lidé si připomínají, že Ježíš Kristus je světlem světa. Ohni se požehná a duchovní se modlí, aby v nás Bůh nechal rozhořet touhu po nepomíjícím světle. Následuje zapálení velikonoční svíce, paškálu.

Možná jste slyšeli spojení „vzít si někoho na paškál“. Vysoká bílá svíce, na které jsou symboly alfa a omega a číslovky letopočtu, je předmětem, kterého si lidé váží, a tak jsou k paškálu přiváděni lidé, aby něco dosvědčili a vypověděli pravdu, u paškálu se také přísahalo. Tedy vzít si někoho k paškálu znamená vypovídat jej, aby daný člověk pověděl, jak se věci skutečně mají.

Nad paškálem duchovní pronese modlitbu s požehnaním. Duchovní pak svící zažehne od velikonočního ohně a pronese „Ať slavné Kristovo vzkříšení naši tmu ve světlo promění“. A poté je svíce vnášena do prostoru ztemnělého kostela, obvykle ji nese jáhen (anebo jáhenka) a zpívají třikrát „Světlo Kristovo!“ a lid odpovídá „Sláva tobě, Pane!“. Průvod, který jde za hořící svící, představuje Kristova slova z Janova evangelia „Já jsem světlo světa, kdo mě následuje, nebude chodit v temnotě, ale bude mít světlo života.“ (J 8, 12) Paškál je potom umístěn na svícen a shromáždění si od něj pak zapalují tenké svíčky, které vytvoří nádhernou světelnou atmosféru kostela. Tato svíčka symbolizuje, že přijímáme světlo a stáváme se jeho nositeli.

Velikonoční tajemství

Lidé se přesunou do lavic a duchovní zaujmou svá místa v kněžišti. Za svitu svící zní starobyklý slavnostní velikonoční chvalozpěv, který se označuje podle prvního slova textu, Exultet. Text chvalozpěvu uvádí shromážděné do srdce velikonočního tajemství. Zpívá se v něm o světle a události veliké noci, která nám přinesla vykoupení.

Kratší verze velikonočního chvalozpěvu, dle katolické tradice:

Zajásejte již, zástupy andělů v nebi!

Zaskvějte se v slávě, božská tajemství!

K vítězství tak mocného Krále

zazni, polnice, a zvěstuj spásu!

Raduj se i ty, země, zalitá tak oslnivou září

a tonoucí v jasu věčného Krále,

pohleď, jak na celém světě

rychle zmizely temnoty!

Raduj se i ty, matko Církvi,

zkrášlená leskem tak jasného světla!

A v mohutném zpěvu lidu

ať tento svatý dům Boží

zní ozvěnou té radosti!

Bohoslužba slova

V další části liturgie, tzv. bohoslužbě slova, zaznívá sedm starozákonních textů, které jsou prokládány zpívanými žalmy a modlitbami, a vše je zarámováno vstupy noční stráže, která bdí u pomyslného Ježíšova hrobu a slovem provází účastníky liturgie. Výběr čtení se může dle církevní tradice odlišovat.

První čtení je o stvoření světa

„Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“ (Gn 1,1-2,2)

Druhé čtení je o Abrahámovi, kterého

Hospodin zkoušel, když po něm chtěl, aby obětoval svého milovaného syna Izáka. (Gn 22, 1-18)

Třetí čtení se nesmí nikdy vynechávat a je o přechodu lidu Izraele suchou nohou Rudým mořem při útěku z egyptského otroctví. (Ex 14, 15-15,1)

Čtvrté čtení je z proroctví Izajášova, o novém Jeruzalémě. (Iz 54,5-14)

I páté čtení pochází z textu knihy Izajáš, je o spáse, která je pro všechny. (Iz 55,1-11)

Šesté čtení je v proroctví Baruchově, o prameni moudrosti. (Bar 3,9-15.32-4,4)

A závěrečné, sedmé starozákonní čtení je z proroctví Ezechielova, o tom, že budeme pokropeni čistou vodou a bude nám dáno nové srdce. (Ez 36, 16-17 a 18-28)

Rozezní se varhany a zvony a poté následuje novozákonní čtení z epištoly (dopisu) apoštola Pavla o křtu a novém životě (Řím 6,3-11) a zazní velikonoční zpěv Aleluja, který se od Velkého pátku nezpíval. Bohoslužba pokračuje čtením evangelia o Ježíšově zmrtvýchvstání.

Prázdný hrob

Když uplynula sobota a začínal první den týdne, přišly Marie z Magdaly a jiná Marie, aby se podívaly k hrobu. A hle, nastalo velké zemětřesení, neboť anděl Páně sestoupil z nebe, odvalil kámen a usedl na něm. Jeho vzezření bylo jako blesk a jeho roucho bílé jako sníh. Strážci byli strachem z něho bez sebe a strnuli jako mrtví. Anděl řekl ženám: „Vy se nebojte. Víím, že hledáte Ježíše, který byl ukřižován. Není zde; byl vzkříšen, jak řekl. Pojdte se podívat na místo, kde ležel. Jděte rychle povědět jeho učedníkům, že byl vzkříšen z mrtvých; jde před nimi do Galileje, tam ho spatří. Hle, řekl jsem vám to.“ Tu rychle opustily hrob a se strachem i s velikou radostí běžely to oznámit jeho učedníkům. A hle, Ježíš je potkal a řekl: „Buďte pozdraveny.“ Ženy přistoupily, objímaly jeho nohy a klaněly se mu. Tu jim Ježíš řekl: „Nebojte se. Jděte a oznamte mým bratřím, aby šli do Galileje; tam mě uvidí.“

Beránek

Beránek je jedním ze symbolů, které doprovází sváteční hostinu a snadno dotvoří velikonoční atmosféru. Sladký beránek nahradil pečené jehněčí maso, které pro mnoho rodin nebylo dostupné. Beránka si tedy v současnosti vychutnáváme nejčastěji jako moučník po nedělním božíhodovém obědě. Beránek se pekl na Bílou sobotu – pocukrovaného, ozdobeného mašlí si ho leckde vystavovali i v oknech. Při cestě do kostela se tak jeho krásou pokochala celá vesnice. Obdobně se v okně vystavovaly i vrkoče.

Beránka si lidé posílali jako dárek už na Zelený čtvrtek. Není ale jisté, zda to byl beránek z těsta nebo z masa. Slyšela jsem z vyprávění, že z našeho statku bylo také zvykem posílat husy před posvícením, stromek před Vánoci. Vlakem se posílaly tyto dary z vesnice příbuzným do Prahy a do Vídně. A tak si dovolím vyslovit svou domněnku, že se první písemná zmínka týká beránka z masa a kostí. Nejspíš měl být součástí velikonočních hodů, tak jako odpradávná.

Martina

Beránek boží – proč máme o Velikonocích symbol beránka

Beránka jedli Židé před vystěhováním z Egypta, beránek je také součástí oslav starobylého svátku Pesach. Jedl jej i Ježíš při své poslední večeři a beránci se obětovali v chrámu ve stejném čase, kdy umučili Ježíše. Beránek je proto i symbolem oběti Ježíše Krista za tento svět, za naše hříchy. Beránek je pokojným a poslušným členem stáda oveček, které pase pastýř, beránek je také mládátko, které se rodí jako první, už v předjaří. Jsou to odolná zvířata, která přežijí i tuhé mrazy. Možná i proto byl reálně beránek spásou a záchranou pro mnoho lidí, kteří v zimě hladověli. Beránek je tedy také jídlo, jež na jaře lidi opět vyživí a které dodnes připravujeme o Velikonocích – díky tradici předávané z generace na generaci.

Pečeme beránka na sladko

Celou následující kapitolku bychom si mohli zkrátit jednou větou: „Můžete použít jakýkoli svůj oblíbený recept na bábovku a pak už stačí jen sehnat formu.“ Objemem je totiž běžná bábovková forma podobná formě na beránka. Jestli se vám forma na jedno pečení v roce nechce pořizovat, poptejte se u sousedů, je to dobrá příležitost k zastavení se a utužení sousedských vztahů.

Jakmile máte formu doma, můžete zkusit beránka z těsta kynutého, ale i piškotového, třeného, olejového nebo tvarohového. Jejich malou obměnou (nahrazením jedné třetiny mouky mletou ingrediencí) vytvoříte i beránka ořechového, makového či mandlového, přidáním kakaa stvoříte beránka kakaového nebo mramorového. Pokud potřebujete vyhovět dietám, snadno upečete i beránka bezlepkového, veganského nebo bez cukru. Možná se ale hodí rada, že formu je potřeba dobře vymazat a vysypat do všech záhybů, zejména na hlavičce. Další kritické místo je krček, někdy padá beránkovi hlava, pokud je příliš těžká. Pokud máte formu skládající se ze dvou částí, nebojte se použít zádíčka, jen prodlužte dobu pečení.

Následující recepty můžete trénovat na bábovkách po celý rok.

Piškotový beránek babičky Kuglerové

(babičky naší redaktorky Terezy)

Na 2 velké beránky:

160 g másla/ tuku na pečení, 200 g cukru, 4 velké žloutky, 150 ml mléka, 2/3 balení pudinkového prášku, 300 g polohrubé mouky, 3/4 sáčku prášku do pečiva, sníh ze čtyř bílků

~
Troubu předehřejte na 180 °C. Máslo/tuk a žloutky utřete s cukrem. Mléko smíchejte s pudinkovým práškem a přidejte k utřené směsi. Po částech přidávejte mouku a prášek do pečiva. Nakonec opatrně vmíchejte ušlehaný tuhý sníh z bílků. Těsto vlijte do řádně vymazané a vysypané formy. Pečte hodinu, následně zkontrolujte špejlí a případně vraťte do trouby na dalších 15 minut. Vyklopte, až zcela vychladne.

Beránka stačí pořádně pocukrovat, ale můžete ho také polít bílkovou polevou.

~
1 bílek, 120 g moučkového cukru a 1 lžičku citronové šťávy utřete do husté pasty.

~
Babiččin beránek by nebyl úplný bez mašličky kolem krku. Na velikonočním stole ho vždycky doprovázela linecká vajíčka a zajičci s čokoládovým zdobením, které kreslil děda.

Tereza

Citronový beránek bez lepku, mléka a vajec

od Terezy

Na jednoho beránka:

260 g bezlepkové mouky, 1/2 lžičky jedlé sody, 1 lžička prášku do pečiva, 1 lžička soli, 180 ml rostlinného mléka nebo vody, 60 ml citronové šťávy, 1 lžička jablečného octa, 200 g cukru, kůra z jednoho bio citrону, 5 lžic oleje

~
Troubu předehřejte na 180 °C. Mouku prosejte do mísy, přidejte sodu, prášek do pečiva a sůl. V druhé míse smíchejte mléko (vodu), citronovou šťávu a ocet a nechte pár minut stát. Následně zašlehejte cukr a citronovou kůru a nakonec i olej. Postupně tekutou směs přidávejte do suché a opatrně spojíte (je třeba těsto nepřelehat). Těsto by mělo být tekuté jako těsto na bábovku. Pokud je těsto příliš husté, přidejte citronovou šťávu nebo mléko, je-li příliš řídké, přidejte lžičku bezlepkové mouky. Nalijte do dobře vymazané a vysypané formy a pečte 35–40 minut.

V naší rodině zavedl můj muž krásnou rodinnou tradici – společně se syny (a ráda se přidává i dcera) každoročně jezdí na proutky. Je to jejich už tradiční jarní výlet na kole, podél řeky. Můj muž se naučil plést pomlázku z osmi proutků od svého tatínka a předává to dál. Líbí se mi, jak se zvyk společného pletení rozšiřuje – téměř všichni koledníci k nám chodí s vlastní pomlázkou. Ve skanzenu Veselý Kopec jsem byla překvapena, kolik je variant různého zaplétání pomlázek. Pomlázky také mohou zdobit krásně zapletená madla.

Martina

Pomlázka

dynovačka, žila, mrškačka, pamihod, pamihoda, tatar, prut, karabáč, metla, dítka, hodovačka...

(Nářeční pojmenování pro svazek prutů. Stav zjištěný výzkumem Ústavu pro jazyk český AV ČR v 60.–70. letech 20. století u tehdejší nejstarší generace.)

Pomlázka s jednoduchým madlem

Budete potřebovat:
vrbové proutky, nůž, provázek

~
Klasická pomlázka se plete z osmi proutků (plus dvou slabších na začátek a zakončení). Předtím je ideální namočit je na chvíli do (nejlépe vlažné) vody, aby byly při pletení pružnější. Je několik možností pletení a ukážeme vám pletení shora i zdola.

Pletení zdola – od silnějších konců proutků

Svazek proutků vezměte do ruky a začněte jej omotávat jedním z tenkých proutků, a to tak, že jej položíte protisměrně mezi ostatní proutky, ty začnete omotávat a pevně utahovat. Když dokončíte omotávání madla, konec zapletete mezi ostatní proutky a uříznete. Pak si rozdělíte proutky po čtyřech do dvou částí a položte je naplocho. Vezměte z levé části krajní proutek, položte ho směrem dolů mezi druhý a třetí na pravé straně a spodem jej vraťte do jeho původní, levé části, do středové polohy. Totéž pak udělejte na druhé straně, ale přesně zrcadlově. A takto budete pokračovat až do konce, nezapomeňte pořádně utahovat. Na konci pomlázky nechte místo na uvázání, tentokrát druhým tenkým proutkem. Opět ho na pomlázku navazujte co nejpevněji a konec zastrčte mezi proutky. Pak už stačí jen navázat stužky a je to.

Pletení shora – od tenčích konců proutků

Osm stejně dlouhých proutků na tenkém konci svažte. Vršek pomlázky zachyťte například o hřebík nebo háček nebo si proutky vzájemně podržte. Rozdělte proutky na poloviny – v každé ruce máte 4 proutky. Vezměte z jedné strany krajní proutek a prostrčte mezerou mezi dvěma a dvěma proutky v druhé ruce. Poté ho vraťte zpět do původní ruky, ale teď nebude z vnějšku, bude první zevnitř. Vezměte krajní proutek z druhé ruky a udělejte to samé – prostrčte ho mezi dvěma a dvěma proutky v opačené ruce a vraťte zpět.

Pokračujte dále a pomlázku lehce utahujte. Když se dostanete k místu, kde by měla být rukojeť, vezměte tenčí proutek (nebo dva) a omotejte jím konec pomlázky.

~

Ozdobná pomlázka s efektem širokého závitů

Budete potřebovat:

18 čerstvých proutků z košíkářské vrby, ostrý nůž, prkénko, provázek

~

Jeden silný proutek použijete jako středový vodící, 10 středně silných proutků bude tvořit tělo pomlázky, 6 kratších a tenčích vypletenou rukojeť a jeden přijde na omotávku. Nejprve je třeba rozštípnout proutek na omotávku, opatrně po celé délce, ovinutí celým prutem by bylo nevzhledné a pracné – nůž si položíte na koleno a protáhnete pod ním celý proutek, čímž ho zbavíte dužniny a bude se snadno omotávat. Pak jej vložíte protisměrně do svazku z ostatních proutků, pevně je sevřete rukou a proutek omotáte kolem svazku, mírně utahujete. Konec nadvakrát protáhnete mezi pruty a zajistíte proti rozmotání.

Rukojeť

Poté můžete začít s ozdobnou rukojetí – 6 kratších proutků ze svazku rovnoměrně ohnete do stran po celém obvodu. Spodní proutek vždy překlápíte přes horní směrem doprava, postupně tak vznikne šroubovice. Pokud budete proutky méně utahovat, vznikne objemnější závit. Konce vpletete mezi ostatní pruty, za každý přitom pořádně zatáhněte, aby se pevně napasoval mezi proutky a držel. Zastříhnete je, až bude pomlázka celá hotová.

Ozdobná pomlázka

Nyní si pruty, ze kterých vytvoříte tělo pomlázky, rozdělíte – 5 nalevo a 5 napravo, uprostřed zůstane vodící prut. Nejspodnější prut z pravé strany přitáhnete k vodícímu prutu, přehnete ho zprava doleva a obtočíte kolem středového prutu zpět, tím ho zařadíte zpátky na pravou stranu nahoru. Pak vezmete proutek z levé strany zespodu, obtočíte ho kolem vodícího prutu a vrátíte na levou stranu nahoru. Stále si musíte pamatovat, ze které strany byl brán proutek předchozí, a vzít proutek z opačné strany zespodu, přitáhnout ho k vodícímu prutu, ohnout jej kolem něj a zařadit nahoru. Takto pokračujete na střídačku pořád dokola a na těle pomlázky se vytváří široký pravotočivý závit.

Zakončení pomlázky už je velice jednoduché. Konce všech deseti proutků stáhnete ke středovému vodícímu prutu, zavážete provázkem a zastříhnete.

Na pomlázku přivažte mašli.

Malovaná vajíčka

~

Zdobení vajíček je známé již od dob starých Slovanů, kdy je prováděly nejstarší ženy. Je možné, že zdobení kraslic souviselo s následnými věšebnými praktikami. Jejich pozůstatkem jsou snad některé hry s vajíčky doložené napříč Evropou. I včelí vosk, kterým jsou vajíčka zdobena, měl magickou moc, včela byla pro naše předky velmi důležitá a objevuje se v mnoha zapomenutých rituálech. Roztaveným včelím voskem vlitým do vody se odhadovala budoucnost (podobně jako dnes známějším litím vánočního olova). S magií ochrannou i prosperitní jsou spojené i starodávné vzory, které na vajíčka malujeme dodnes.

Tradiční vzory stejně jako celý zvyk barvení velikonočních vajec a lidová kultura vůbec se po staletí uchovávaly předávané z generace na generaci především na venkově. V roce 1895 byla malovaná vajíčka vystavena na Národopisné výstavě česko-slovanské a od té doby kraslice získaly značnou popularitu i v rámci většinové kultury.

Nejsložitější batikované kraslice jsou kraslice barvené v několika barvách postupně od nejsvětější (žluté) přes oranžovou a červenou až po černou. Krásné vzory mají například vnorovské kraslice, které kombinují geometrické vzory a květinové ornamenty. Známé jsou také kraslice z Ostrožské Nové Vsi. Někdy se kraslice dávaly i odbarvit do vody z kysaného zelí, těm se říká kraslice zelové. Pracné vyškrabované kraslice dělají například v Borkovanech.

Kraslice také nejsou ryze českým či moravským fenoménem. Podobná ornamentálně zdobená velikonoční vajíčka můžeme najít i na Ukrajině, v Polsku a dalších slovanských zemích, ale také v Maďarsku či Rumunsku. V Chorvatsku se vajíčkům říká pisanice, nejčastěji se na ně totiž píšou přání.

Téma malovaných vajíček je skutečně široké. Každý tuzemský region byl specifický vlastními vzory i technikami a někdy se lišily i vesnice od vesnice. To by ale bylo na celou knížku, a proto bychom vás rádi inspirovali k navštívení vašeho místního muzea. Na velikonočních výstavách ve skanzenech lze také potkat přímo malářečky, které kraslice malují tradičními vzory a ochotně vyprávějí, odkud které kraslice pocházejí a co představují. Navštivte například skanzen Veselý Kopec u Hlinska, středoečeské skanzeny v Přerově nad Labem a v Kouřimi nebo výstavy Jihočeského muzea.

Původní vzory udržují například nositelé tradice lidové kultury, titul šikovným nadšencům, kteří předávají staré vzory z generace po generaci, uděluje Národní ústav lidové kultury. Za kraslice dostala titul Nositelka lidové tradice 2020 paní Marie Vlčková z Ostrožské Nové Vsi. Na videu můžete vidět, jak se takové moravské batikované kraslice vytvářejí (www.tradicnivyrobek.cz/znacka/vlckova-marie/).

Starobylé vzory dodnes malují i další malářečky, najdete je například na www.galeriekraslic.cz. Jak se vyškrabují vajíčka, uvidíte na stránkách www.borkovaskekraslice.cz

Zdobení vajíček a starodávné vzory

Motivy, které se objevovaly na kraslicích, najdeme i ve výšivkách, na krojích a v moravských obydlích. Vypovídají o propojení s přírodou, o přáních do budoucna, o tom, co bylo pro naše předky důležité.

Krásné vzory najdeme jak na dně vajec, kde jsou symetrické vzory, kterým bychom dnes řekli mandaly, tak i na obvodu vajíček. Konkrétně to jsou například:

Panenky, panáčky

~

Zvířecí motivy, například ptáčky, kohout, prase, liška, slepice s kuřaty

~

Rostlinné motivy, jako jsou větvičky, luštěniny a jiné plody například ve formě kuliček či řetízků, kytice a nejrůznější květiny – růže, kapradiny, sněženky, fialky, čtyřlístky

~

Kosmologické motivy a ornamenty: slunce, hvězdy, měsíc, šíp, svastika, spirálky, řetízky, srdce

~

Motivy spojené s obživou: vidle, hrábě, dožínkový věnec, voda

~

Monogramy, verše, vzkazy

Příklady tradičních vzorů kraslic z Čech a Moravy.

Zdobení velikonočních vajíček

~

Mám moc ráda setkávání u společného tvoření nebo práce. Také si myslím, že to, co je pro mne společenská událost, bylo dříve zcela běžné a že právě takto se lidé jeden od druhého navzájem učili, inspirovali, ale i vyřešili spoustu věcí. Zejména ženy se takto scházely, práce jim ubíhala a měly možnost probrat vše podstatné. Přirozeně si tak předávaly moudrosti, ale i rozpouštěly své starosti.

Před Velikonocemi moje kamarádka Ridina pořádá už tradičně společné zdobení vajíček. Každý něco přinese k jídlu a k barevní vajíček. Ukazujeme si navzájem různé možnosti. Díky tomu jsem po dlouhé době opět malovala voskem, sama bych se k tomu nejspíš neodhodlala.

Myslím, že není důležité, co budete přesně dělat, zda zdobit, péct nebo si jen povídat. Vyzkoušejte to také a pozvěte své sousedky nebo kamarádky a nezapomeňte ani na děti. Třeba z toho vznikne vaše nová tradice.

Martina

Zdobení včelím voskem

Jedná se o klasickou techniku, v jižních Čechách se takovým vajíčkům říká „straky“. Toto zdobení se hodí jak pro vyfouklá, tak vařená vejce, ideální jsou však ta s bílou skořápkou, především pokud budete zdobit nejprve voskem a po obarvení jej odstraňovat. Podle toho, čím se vosk na vajíčko nanáší, dosáhneme různé tloušťky čar. Pokud je to špendlík nebo redispero, získáme kapku, slzu. Tímto způsobem se maluje v jižních a západních Čechách a na Vysočině. Na Moravě se maluje tenkou kovovou trubičkou, které se říká stužka. Výsledkem je rovná čárka.

~

Budete potřebovat:
vajíčka, včelí vosk, případně barevné voskovky, špendlíky s hlavičkou, dřevěnou tužku, čajovou svíčku a starou lžici, barvy na vajíčka

~

Nejdříve si rozehejte vosk, pokud nemáte stojan, dá se použít například lžice upevněná ve sloupci knih, pod kterou postavíte svíčku. Kuličku vosku dejte tedy rozehrát a pak do něj svižným pohybem namáčejte hlavičku špendlíku (zapíchnutého např. do konce tužky). Na vajíčko kreslete rychlými tahy, nebo i pouhými tečkami, různé obrazce. Můžete zdobit jednak bílé vajíčko včelím voskem, poté vejce obarvit a vosk po zaschnutí barvy opatrně setřít nahřátým hadříkem.

Druhá možnost je vejce nejdříve obarvit nebo nechat bílé a pak na něj kreslit rozpuštěnými voskovkami.

Nejsložitější postup je pak batikování: vejce ozdobené voskem nejprve obarvíte ve světlejší barvě, pomalujete voskovkami, pak obarvíte v tmavší barvě, po zaschnutí dál zdobte voskem. Úplně na závěr všechny vosk opatrně setřete.

Velikonoční neděle Hod boží velikonoční

Podle křesťanské tradice na „velkou noc“ ze soboty na neděli vstal Ježíš z mrtvých, a z křesťanského hlediska je proto neděle vrcholem velikonočních svátků. Křesťané slaví a radují se z příchodu Spasitele Ježíše Krista, Pána.

Na ranních mších se žehnaly a leckde stále žehnají donesené mazance, beránci, vajíčka, chléb, na Moravě i víno, na Slovensku klobásky a slanina. Světila se ale i sůl, máslo, křen, česnek a další pokrmy podle daného kraje. Košíčky s dobrotami se dodnes světí v kostelích nebo pod širým nebem před kostelem. Častá je tato tradice na Moravě, na Slovensku, v Polsku, v některých krajích se znovu obnovuje. O tom, že se pokrmy světí, píše už ve 14. století Tomáš Štítný ze Štítného, který zmiňuje mazance, vejce, beránky, sýr a maso. Velmi ceněna a svěcena byla také sůl. Kousek z posvěcených pokrmů dostával i dobytek, kosti ze snědeného masa a skořápky z posvěceného vajíčka se zahrabaly pod stromy, do záhonků, do polí.

Posvěcená vejce jedly rodiny společně, aby se nikomu nic zlého nepříhodovalo a aby celý rok držely při sobě.

Boží hod byl jedním z nejradostnějších dnů v roce, byl to největší svátek, spojený s klidem a volnem – nemělo se zametat, stlát, šít, ale ani vařit a mýt nádobí. Už podle názvu patří k tomuto dni skutečné hody a hojnost. Konečně, po dlouhém půstu a zimě, kdy byl všeho nedostatek, nastává obrat k lepšímu – příroda poskytuje své první dary (zelené byliny), slepice opět snášejí vajíčka. Rodí se mláďata, kůzlata, jehňata, kuřátka.

Stejně tak ale naši předci pociťovali radost ze zázraku vzkříšení Ježíše. Jeho zmrtyvýchvstání ukázalo, že smrt není konec, ale začátek nového života. Radují se všichni – podle lidové tradice si i slunce údajně třikrát radostí povyskočí – naši předkové si proto na Boží hod přivstali a vyšli se na nejbližší kopec podívat na východ slunce. Někde se ještě při zvonění na mši pospíchali umývat tekoucí vodou. V některých krajích se také konaly obřadní jízdy na koních do polí, i ty měly pomoci ochránit úrodu a posílit první zelené osení.

Obřadní jízdy se dochovaly u Lužických Srbů, například v Českosaském Švýcarsku v obci Mikulášovice.

Všichni chodívali do kostela v novém oděvu, nebo alespoň jeho části, aby i tímto způsobem vyjádřili radost z nového života nového začátku. Po domácku se říkávalo, že je třeba mít na sobě něco nového, „aby je beránek nepokakal“.

Božihodová hostina

Hodování

Po dlouhé době odříkání a půstu se lidé těšili na pořádný masitý oběd. Tradiční oběd na Boží hod byl velmi bohatý. Pokrmy, které lidé přinesli z domova na mši k posvěcení, si pak všichni dali k svátečnímu rodinnému obědu, často to bývalo to první, co se snědlo na lačno, s modlitbou pronášenou ve stoje. Bývalo to posvěcené obřadní pečivo (jidášky, tradiční koláče typu mazanec na sladko, ale i naslano, později i beránek) nebo vejce. Svátečním obřadním pokrmem je dodnes také nádivka s vejci, masem, nejčastěji uzeným, zelenými bylinami a natěmi. Dnes ji děláme z rohlíků, dříve to bylo zřejmě z obilnin, které si vypěstovali. Nádivce se říká také hlavička.

~

Rodinný rituál pro nalezení cesty domů

Moravským obyčejem bývalo po návratu z kostela pojídání posvěcených vajec, a to ještě před prvním jídlem. Vejce se rozkrojilo na tolik stejných dílů, kolik bylo členů rodiny, a jeho následné společné zkonzumování mělo sloužit k upevnění rodinných vazeb a soudržnosti.

Kdo jednou zabloudí a vzpomene si, s kým jedl na Hod boží vejce, najde opět cestu domů. (Obdobný zvyk je rozkrajování jablka před štědrovečerní večeří, obdobné vysvětlení je popisováno i u dělení obřadního koláče mezi členy rodiny, a to jak u nás, tak i v dalších zemích Evropy.)

Slavnostní hodování vede k prosperitě a propojuje nás s celkem

Principy slavnostního oběda jsou podobné jako u štědrovečerní večeře – konzumovalo se to, co bylo v přírodě a hospodářství k dispozici, pokrmy měly svou symboliku, prosilo se o dobrou budoucnost a úrodu. Jedlo se v kostele posvěcené jídlo, ale i společným hodováním se jídlo a suroviny „posvětily“.

Slavnostní jídlo plné hojnosti se dělilo mezi všechny členy domácnosti, ale i pomocníky v hospodářství, stolovalo se společně, myslelo se i na domácí zvířata a rostliny, pole... Drobečky z posvěceného obřadního pečiva a skořápky z vajec se dávaly do vody, do ohně, přidávaly se na záhonky.

Tradičním božihodovým zvykem bylo obcházení polí a modlení se za úrodu. A dokonce i tam se nechával (někdy i zakopával) kus svčeneného mazance či vejce, aby se podpořila a ochránila dobrá letošní úroda. Mazancem či vejcem se i koulelo v brázdě při hodování přímo na poli, v sadu se drobilo – darovalo zemi.

Vše dobré se mělo podpořit i obcházením v magickém kruhu, kropením svčenu vodou, modlitbami, ukousnutím co největší sousta ze sdíleného jídla a také zapichováním křížků z posvátného ohně a posvěcených větviček, kterým se v jižních Čechách říká beran.

Velikonoční (Červené) pondělí

**Křesťanské sváteční dny byly završeny nedělí.
Červenému pondělí vévodí pomlázka ve všech významech,
darovaná červená vajíčka a radost ze setkávání.**

Pomlázka nese různá pojmenování – mrskačka, šlaháčka, dynovačka, šmigrust, šmerkust, hodovačka či poeticky znějící malovna... Pomlázka má také několik významů – všichni si asi nejprve představíme spletenec z čerstvých vrbových proutků, se kterým se chodí na koledu nebo který vévodí velikonočním dekoracím. Pomlázka je ale také výraz pro velikonoční nadílku připravovanou pro děti, koledníky a členy rodiny. Těmto dárečkům se říkávalo také boží dárky, nadělovaly se i dříve než v pondělí, často to bylo obřadní pečivo z kynutého těsta. Někde pomlázka znamenala i nádivku, onu velikonoční slanou dobrotu plnou vajec, zelených bylin a natí a někdy i masa (z hlavy zvířete), často z uzeneho. Když nám starší generace přeje o Velikonočích bohatou pomlázku, určitě tím nemyslí výprask, i když tohoto pojmenování používáme i pro kolední obchůzku doprovázenou šleháním proutky (právě onen šmigrust či mrskačku).

Pomlázka

Původním smyslem obchůzky s **pomlázkou je kouzelným proutkem pomladit** (nejen zkrášlit, ale i očistit, oživit a zejména obnovit síly) toho, kdo o to stojí, a také navštívit sousedky a sousedy, vyměnit si nejen zdobená vajíčka, obřadní pečivo (dnes tedy spíše jiné sladkosti), ale i milé pozdravy. Dalo by se říct, že **hlavním smyslem velikonoční koledy je utužovat přátelské vazby ve svém okolí**. Když v minulosti koledník nepřišel, mohlo to znamenat, že se rodiny spolu hašteří. Nejprve měl jít koledník ke svým kmotrům. První koledník, který přišel do stavení, dostal největší koledu a hospodyně s jeho pomlázkou vyšlehala dobytek. Výměna dárků během návštěvy vedla nejen k navazování nových vztahů. Dar je krom toho od pradávna i zjevným symbolem pozornosti a náklonosti, který utužuje přátelství, lásku a také rodinnou soudržnost.

Mapa z Českého jazykové atlasu sleduje rozšíření nářečních pojmenování pro velikonoční obchůzku. Na mapě je představen stav zjištěný výzkumem v 60.–70. letech 20. století u tehdejší nejstarší generace.

Básničky pro koledníky

Základním smyslem každé koledy je vyslovit nahlas pozitivní přání, směřující k prosperitě a blahobytu. Koledník obvykle odříká básničku, ve které požaduje odměnu, dar. Většina říkanek je z doby, kdy měly hospodyně vlastní slepice v kurníku. Jak by ale bylo pěkné, kdyby si koledník složil básničku vlastní. Třeba by nás to dovedlo k zamyšlení, co je pro nás osobně a pro ty, které jdeme koledou pozdravit, blahobyt a prosperita. A to jim od srdce popřát. Přání vyslovené nahlas, navíc dětskými ústy, má velkou sílu.

*Hody, hody, do provody, dejte vejce malovaný.
Nedáte-li malovaný, dejte aspoň bílý, slepička vám za
rok snese jiný. V komoře v koutku na zeleném proutku.*

~
*Dej Bůh štěstí tomu domu,
my k vám jdeme na pomrhu.*

~
*Já jdu na koledu, nesu si pytel,
kdo mně ho dá plnej, bude můj přítel.*

~
*Já jsem malý koledníček, tetičko,
přišel jsem si pro červené vajíčko.
Pro vajíčko červené,
pro koláček bílý,
jakpak vám ten koledníček
je milý?*

Nadílka a dárky pro děti

Kromě toho, že si děti vykoledují na obchůzce „boží dárčky“, dostávají také nadílku i od rodičů a prarodičů. Kdysi tyto dárky bývaly velmi skromné a děti se na ně celý půst těšily – dostávaly vajíčka, upečené kynuté pečivo nejrůznějších tvarů a později i penízky. V současné době nás naopak může napadnout, že přemíra sladkostí a cukrovinek, do kterých se původní nadílka zdraví a blahobytu vyvinula, může mít dokonce až opačný efekt.

A tak bychom se mohli navrátit k původnímu principu přání zdraví a prosperity propojenému s obživou a začít vytvářet novou rodinnou tradici. Co takhle děti vzít ven, do parku nebo na zahradu, na pole či do lesa, pokud ho máme v blízkosti nebo jsme někde na velikonočních prázdninách? A tam, v přírodě, můžeme dětem schovat nadílku.

Dříve byl právě tento dotyk s přírodou důležitou součástí jarních svátků. Zvykem bývalo chodit na pole, rodiče tam schovávali dětem nadílku a tvrdili jim, že tu boží dárčky schoval například skřivánek (jinde liška, slepička, zajíček...). Společně tam pak snědli posvěcená vajíčka a upečené dobroty. A drobečky z obřadního pečiva měly podpořit dobrou úrodu.

Třeba si uvědomíme naši propojenost s tím, co nás vyživuje, s jídlem, které denně jíme, s chlebem a vodou. Na poli či zahradě pochopíme, jak moc potřebujeme zdravou půdu, čistou vodu, ale i dobré počasí a funkční ekosystém (ptáky, včely...), aby zdárně vyrostlo to, co nás sytí.

**Tip:
Zdravou a výživnou
nadílku pekly maminky
v jižních Čechách – z těsta
na jidášky vytvořily
ptáčky, do nichž zapekly
vajíčko.**

I když děti chodí po koledě, schovávám pár dobrot na zahradě. A jak rostou, tak mě vždy překvapí. Nejmladší syn poté, co vše našel, dárčky pro nás znovu schoval a radoval se, jak je hledáme my rodiče. O nadílku jsme se podělili.

Martina

Velikonoční obdarovávání

Stejně jako na Vánoce, i na Velikonocce se lidé obdarovávali. Posílali si „dar nového léta“, obdobně jako se posílala vánočka o Vánocích. Na Zelený čtvrtek si v 16. století posílali beránky – jen nevíme, zda to byly ty ze sladkého těsta, nebo jehněčí maso.

Obdarovávali se i koledníci a děti, ty dostávaly dárky nejen od rodičů, ale i kmotrů. Dnes je obvyklé obdarovávání v pozdějších dnech, ale někde se už na Zelený čtvrtek schovávala nadílka – na zahradě nebo na poli (podobně v jiných krajích o postních nedělích nadělovala liška preclíky). Možná znáte spíš nadílku, kterou schovává v neděli zajíček ve Spojených státech amerických, což je zvyk z německých oblastí. Dobroty a vajíčka naděloval (v různých dnech a oblastech) například také čáp, skřivánek nebo kohout či slepička, té se např. v Příkazech na Šternbersku říkávalo pámbičkova slepička. Děti si zde chystaly svá hnízdečka pro dárky už od středy a po ranní modlitbě pod širým nebem u stromu našly svá hnízda plná (krajově už ve čtvrtek, ale obvykle až v dalších dnech).

~
Možná by stálo za to vypátrat u pamětníků ve vašem okolí, jestli si na nadílku, koledu nebo pomlázku vzpomenu (třeba i z vyprávění babiček a dědů). Kdo nadílku schovával a kdo ji připravoval? Co to bylo? Kdy nadílku dostávali?

~
Od pamětníků víme, že dostávali jako děti vajíčka, drobné peníze, něco dobrého k snědku (buchtu, jidášek), ale také něco nového na sebe. Bývalo zvykem chodit na slavnostní mši vzkříšení v novém, aby je „beránek nepokakal“. Je to pozůstatek zvyku, že do nového období (roku) by měl každý mít něco nového na sebe. Pokud nebylo na oblečení, boty, tak alespoň jakýkoli oděvní doplněk. Většinou se takovéto dárky předávaly na Velký pátek nebo děti před vigilií našly alespoň jednu novou část oblečení vedle své postýlky.

Dárky z lásky

Děvčata si chystala pro chlapce nejen vajíčka, ale i další dárky, dokonce se speciálním balením. V některých krajích se tomuto dárku říkávalo šlehačka, jinde malovna. Originálním balením byl šátek, který vyšivaly dívky často společně v době půstu (kdy nebyly jiné společenské možnosti). V tomto šátku byla zabalená hnětýnka (jihočeské pečivo z kynutého nebo máslového těsta různých tvarů i zdobení), marcipán nebo perník a také několik malovaných vajíček. Byla to velká čest, když takový dárek mládenec obdržel, a velká ostuda, když mu jej někdo sebral.

Podle toho, jak byl dárek významný, jak vyšitý a zdobený byl šátek a jaké vzkazy a ozdoby vajíčka obsahovala, se dalo usuzovat, jestli spějí mladí lidé k svatbě. Svatba byla významným životním předělem, obvykle totiž byla tím jediným, co mohlo změnit život ženy. Svatba byla spojena s celou řadou nejrůznějších rituálů, o tom by se dala napsat celá knížka.

Svatodušní vaječina

Na Valašsku a ve Slezsku se na svatodušní pondělí jedlo pod širým nebem – celé rodiny vycházely na svá místa za vesnicí, k potokům, k památným stromům. Lidé si udělali ohniště z kamenů a na rendlíku, který vzali z domu, si osmažili vajíčka – tzv. vaječinu. K vajíčkům přidávali slaninu, klobásky, pilo se pivo a kořalka.

První výhon dobytka se podle počasí odehrával v různých termínech, například na Valašsku právě o svatodušním pondělí. Stádo se obkoulalo vajíčkem, aby zvířata držela pohromadě a žádná ovečka se nezaběhla. Na jižním Valašsku se vyhánělo už o půlnoci. Kdo přihnal ovce první, stal se králem, kdo poslední, tomu říkali záprdek. Vajíčka si smažili i pasácci. Ti měli důležité postavení, prováděli rituální úkony pro ochranu svěřeného stáda (např. obkoulení vajíčkem), znali dokonale přírodu. Často ale pásly svá zvířata i malé děti. Trávily pak ve společnosti ostatních dětí celé dny venku v kopcích na loukách.

Svátek Nejsvětější trojice

První neděli po letnicích slavíme slavnost Nejsvětější trojice, v církvích se průběh slavností mírně liší. Smyslem tohoto svátku je připomenout základní myšlenku křesťanství, Boží Trojici. Trojjediný Bůh je společně označen Boha jako Otce, Syna a Ducha svatého. Otec, Syn a Duch jsou tzv. osoby, sdílejí jediné božství, nelze je od sebe oddělit, ale zároveň je nemůžeme sloučit. Působí jako Bůh Otec – Stvořitel, jako Syn Ježíš – Vykupitel a Duch svatý – Posvětitel.

Neděle Nejsvětější trojice zahajuje období, kdy se v církvi používá zelená liturgická barva.

Svátek Božího těla

Ve čtvrtek po svátku Nejsvětější trojice následuje v některých církvích **slavnost Těla a krve Páně (Božího těla)**, která zdůrazňuje reálnou přítomnost Ježíše Krista jako Boha i jako člověka ve svátosti eucharistie (přijímání večeře Páně). V některých církvích je tento svátek slaven v návaznosti na tradici české reformace, která usilovala o naplnění myšlenky přijímání způsobem podobojí. Tedy aby každý věřící měl plnou účast na večeři Páně a přijímal chléb i víno. Slavení svátku je v některých církvích provázeno průvodem se zastaveními.

Nejsvětější srdce Ježíšovo

V pátek po třetí neděli po letnicích se v katolické církvi oslavuje **Nejsvětější Srdce Ježíšovo**. Symbol Kristova srdce odkazuje k opravdovému Ježíšově božství i lidství, které se projevuje vůlí, rozumem, ale i citem. V sobotu po čtvrté neděli po letnicích následuje v římskokatolické a řeckokatolické tradici slavnost **Neposkvrněného Srdce Panny Marie**. Svátek připomíná vnitřní život Ježíšovy matky, její ctnosti a lásku k jejímu synu i k lidstvu.

Boží tělo

Tento další pohyblivý svátek má podobu slavnostního průvodu obcí ke čtyřem venkovním oltářům s modlitbami a zpěvy. Kněz nese monstranci (ozdobnou prosklenou schránku na hostie) s Nejsvětějším tělem Páně. Průvod býval propojený s právě kvetoucí přírodou: cesta a okolní budovy byly zdobeny květinami, lidé nosili květinové věnce (ty pak nechali posvětit v kostele), před knězem kráčely malé družičky v bílých šatech a z takzvaných božítelových košíčků sypaly na zem okvětní plátky květin. Na některých místech u nás se dosud zachoval zvyk vytvářet z květin „božítelové posejčky“. Před vchodem do svých domů lidé vytvářejí obrazce z živých květin, a to ve tvaru srdce nebo i kruhů, často s christogramem uvnitř (IHS, zkratkou jména Ježíš). Na Doudlebsku se věřilo, že malé děti účastí na průvodu získají ochranu před utonutím. Dívky připravovaly s maminkami k posvěcení svazky z devatera lučních kvítí a pivoňek. Venkovní oltáře bývaly orientovány na čtyři světové strany a zdobily je břízky. Před svátkem se prý naklepávaly kosa a po svátku se začalo se senosečí.

Věřící obchází čtyři oltáře, u každého se zastaví, modlí se, modlitby se propojují s prosbami o úrodu. Nad panem farářem a svátostí je nesen baldachýn, hraje muzika, malé družičky rozhazují z košíčků okvětní lístečky, trasu zdobí březové májky. Větvičky, někdy kytičky z posvěcených oltářů, si lidé přinášeli domů a zastrkávali je za svatě obrázky, za krovy jako ochranu příbytku před bouří a jinými katastrofami. Jsou i obce, kde se takovýmto větvičkám říkalo „králi“, jde o jasné propojení ryze církevního obyčeje s letničními tradicemi královniček a vodění krále, jízdami králů.

Jiří Mačuda

Oslavy Božího těla ve Veverských Knínicích.

Když jsem měla besedu o Tradinári v domově seniorů, vzpomněli si dědečkové a babičky právě na tento zapomenutý svátek. Vyprávěli mi, jak v dětství chodívali s průvodem a sypali z košíčku plátky růží a pivoňek. Vzpomínali na krásu květů, bílé šaty a také na své laskavé maminky, které si vybavili právě v souvislosti s tímto svátkem.

Napadlo mě pak se zeptat tety Marušky, nejstarší pamětnice naší rodiny, jestli si také nepamatuje na tento svátek. Začala vyprávět, že její tatínek ráno posekal trávu s rosou a přivezl ji na ulici a chodník před dům, kde ji rozházel. Později tudy procházel průvod s knězem a teta společně s ostatními dětmi rozhazovala okvětní plátky pivoňek a růží na koberec z trávy. Musela to být nádhera a tento zážitek si mnoho seniorů uchovalo. Vyzpovídejte své blízké a sousedy, třeba si vzpomenou... A vy uvidíte jejich rozzářené oči.

Martina